

ACCOUNTICA Miesięcznik

Nr 7/Wrzesień 2009/www.gierusz.com.pl

Spis treści :

1. Kierunki wykorzystania oraz przyczyny zaprzestania stosowania zasad rachunkowości zabezpieczeń – mgr Katarzyna Gierusz
Artykuł stanowi kontynuację cyklu poświęconego instrumentom pochodnych i rachunkowości zabezpieczeń. Autor zwrócił szczególną uwagę na różnicę między zabezpieczeniem wartości godziwej i zabezpieczeniem przepływów pieniężnych wynikające z istoty powiązania, ze sposobu ujęcia wyceny zabezpieczenia na kontach oraz z przyczyn uniemożliwiających dalsze stosowanie rachunkowości zabezpieczeń.

Kierunki wykorzystania oraz przyczyny zaprzestania stosowania zasad rachunkowości zabezpieczeń.

Jak już zostało wspomniane rachunkowość zabezpieczeń stanowi pewnego rodzaju wyjątek od standardowych i powszechnie stosowanych zasad ewidencji. Jej przepisy należy stosować w sytuacjach, gdy celem firmy jest zabezpieczenie: wartości godziwej, przepływów pieniężnych (zagadnienie zabezpieczenia udziałów w aktywach netto jednostek zagranicznych zostało pominięte).

Pod pojęciem zabezpieczenia wartości godziwej należy rozumieć *ograniczenie zagrożenia wpływu na wynik finansowy zmian wartości godziwej wynikających z określonego ryzyka związanego z wprowadzonymi do ksiąg rachunkowych aktywami i zobowiązaniami finansowymi lub określoną ich częścią*. W praktyce, transakcja ta znajduje szerokie zastosowanie w zabezpieczaniu: posiadanych akcji przed ryzykiem spadku kursów giełdowych, zgromadzonych zapasów oraz należności lub zobowiązań wyrażonych w obcych walutach na wypadek wahań kursów.

Zabezpieczenie przepływów pieniężnych to ograniczenie zagrożenia wpływu na wynik finansowy zmian w przepływach pieniężnych wynikających z określonego ryzyka związanego z wprowadzonymi do ksiąg rachunkowych aktywami i zobowiązaniami, uprawdopodobnionymi przyszłymi zobowiązaniami lub planowanymi transakcjami¹. Przykładowo, jest to zabezpieczenie przed ewentualną zmianą kursu waluty związane z przewidywanym zakupem towarów z zagranicy, bądź też zabezpieczenie przyszłych płatności z tytułu odsetek.

Przyszłe przepływy pieniężne mogą odnosić się zarówno do aktywów i zobowiązań, jak również do przewidywanych transakcji zakupu lub sprzedaży wyrażonych w walucie obcej. Ich niestabilność może być spowodowana fluktuacją stóp procentowych, kursów walut i cen produktów.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że ryzyko zmiany kursu walut

¹ MSR 39 §89

przypisywane zobowiązaniom firmy wyrażonym w walucie obcej może przez jeden podmiot zostać zakwalifikowane jako pozycja wymagająca zabezpieczenia wartości godziwej, a przez inny jako składnik podlegający zabezpieczeniu przyszłych przepływów pieniężnych². Spowodowane jest to tym, że powyższe ryzyko dotyczy obydwu tych kategorii. Zabezpieczenie udziałów w aktywach netto jednostek zagranicznych, których działalność nie stanowi integralnej części działalności jednostki polega zabezpieczeniu wpływu zmian wartości godziwej i przepływów pieniężnych pochodzących z tej działalności na wynik finansowy spółki.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że jednostki nie mogą stosować powiązań zabezpieczających bezterminowo. Niespełnienie postulatów o wysokiej efektywności zabezpieczenia lub brak możliwości wiarygodnej jej oceny (patrz Accountica Nr 6) są wspólną przesłanką dla wszystkich typów powiązań do zaprzestania stosowania zasad rachunkowości zabezpieczeń. Oprócz tego,

oba rodzaje relacji zabezpieczającej charakteryzuje się własnymi kryteriami.

Zgodnie z MSR Nr 39 §91 jednostka powinna zaprzestać stosowania zasad rachunkowości zabezpieczeń w odniesieniu do zabezpieczenia wartości godziwej w sytuacjach, gdy:

- instrument zabezpieczający wygasa, zostaje sprzedany, rozwiązany lub wykonany (zastąpienie jednego instrumentu zabezpieczającego drugim lub przedłużenie terminu ważności danego instrumentu zabezpieczającego nie uważa się za wygaśnięcie lub rozwiązanie, jeśli takie zastąpienie lub przedłużenie terminu stanowi część udokumentowanej strategii zabezpieczenia przyjętej przez jednostkę);
- firma unieważnia powiązanie zabezpieczające (wycofano wyznaczenie instrumentu zabezpieczającego jako kompensującego zmiany w wartości godziwej).

W przypadku niespełnienia warunków rachunkowości zabezpieczeń czy to w stosunku do wymaganej dokumentacji, czy też wysokiej efektywności powiązania dotychczasowa korekta wartości bilansowej z tytułu

² PwC, 2005, str. 18

zabezpieczenia wartości godziwej powinna zostać rozliczona w czasie za pomocą efektywnej stopy procentowej do terminu wygaśnięcia instrumentu pochodnego³.

Zasady wykorzystywane przy ewidencji zabezpieczeń przepływów pieniężnych przestają znajdować zastosowanie w następujących przypadkach⁴:

- instrument zabezpieczający wygasa, zostaje sprzedany, rozwiązany lub wykonany;
- planowana transakcja przestała podlegać zagrożeniu zmianami przepływów pieniężnych, które w rezultacie mogłyby wpłynąć na rachunek zysków i strat;
- zaprzestano oczekiwać realizacji planowanej transakcji;
- firma unieważnia powiązanie zabezpieczające (wycofano wyznaczenie instrumentu zabezpieczającego jako kompensującego zmiany w przepływach pieniężnych).

Zaprzestanie zabezpieczenia przepływów pieniężnych nie pociąga za sobą konieczności wyksięgowania

dotychczasowych odniesień na kapitał własny. W sytuacji utraty efektywności instrument pochodny wyceniany jest tak jak pozostałe aktywa finansowe przeznaczone do obrotu. Oznacza to, że zmiany jego wartości ujmowane są w wyniku finansowym. Część odniesiona na kapitał własny w czasie trwania powiązania pozostaje tam, aż do czasu realizacji planowanej transakcji. W przypadku gdy firma przestała oczekiwać realizacji planowanej transakcji- zyski i straty z zabezpieczenia ujmuje się w rachunku wyników⁵.

Zarówno ujęcie początkowe instrumentów zabezpieczających jak i ich wycena (zawsze w wartości godziwej), następuje w identyczny sposób bez względu na typ powiązań zabezpieczających. Nie oznacza to jednak, że rodzaj transakcji zabezpieczającej nie jest istotny. Odgrywa on kluczową rolę w sposobie ujęcia aktualizacji wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego jak i zysków lub strat na pozycji zabezpieczanej.

³ T. Bakalarski, 2008, slajd 110

⁴ MSR Nr 39 § 101

⁵ T. Bakalarski, 2008, slajd 120

W przypadku **zabezpieczenia wartości godziwej**⁶:

- zmiany wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego należy ująć w rachunku zysków i strat jako przychody lub koszty finansowe;

- pozycja zabezpieczana powinna zostać wyceniona w wartości godziwej nawet wówczas, gdy w przypadku braku powiązania zabezpieczającego pomiar wartości zostałby dokonany na podstawie innego parametru;

- zysk lub strata z tytułu zabezpieczanej pozycji, które przypisać można ryzyku, przed którym jednostka się zabezpiecza, powinny korygować wartość bilansową zabezpieczanej pozycji i dodatkowo należy je ująć w wyniku finansowym bieżącego roku;

- w rachunku zysków i strat należy uwzględnić nieefektywną część zabezpieczenia wartości godziwej oraz zmiany wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego wyłączone z pomiaru efektywności (jeżeli występują);

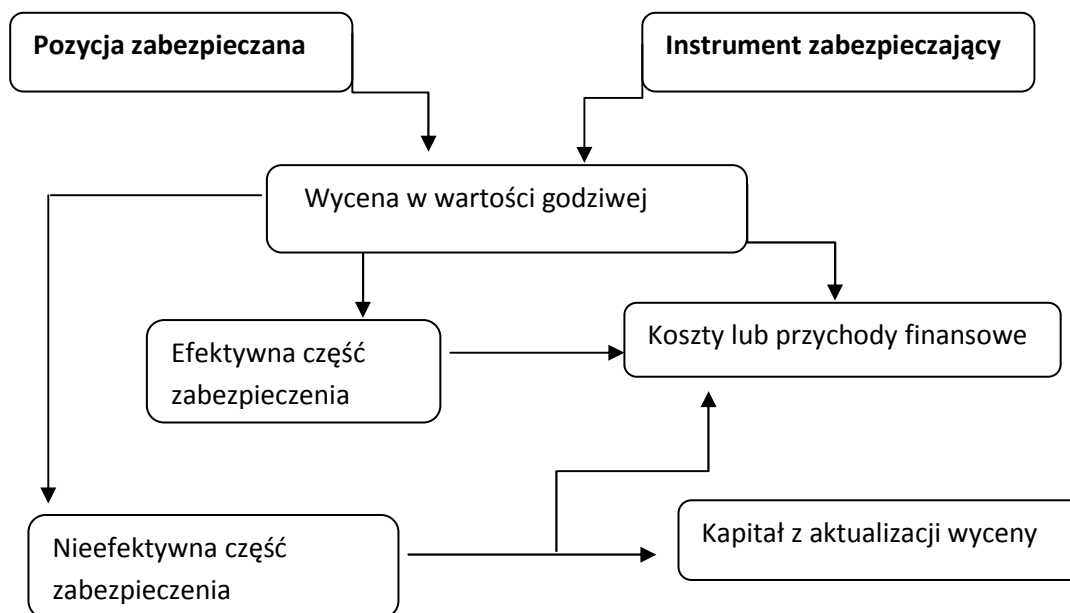
- zmiany wartości godziwej pozycji zabezpieczanej związane z innym niż zabezpieczane rodzajem ryzyka podlegają zwyczajnym zasadom wyceny (odnoszone są na kapitał z aktualizacji wyceny).

Sposób ewidencji transakcji zabezpieczającego wartość godziwą przedstawia schemat 1.

⁶ Por. MSR Nr 39 §89, P. Czajor, 2006, str. 979- 980, §32.1. Rozporządzenia

Schemat 1. Ewidencja zabezpieczenia wartości godziwej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie MSR Nr 39 § 89, §32.1. Rozporządzenia.

Inaczej przedstawiają się księgowania gdy jednostka stosuje **zabezpieczenia przepływów pieniężnych**. Wówczas:

- część zysku lub straty uzyskaną na instrumencie zabezpieczającym, którą uznano za skuteczne zabezpieczenie, należy odnieść bezpośrednio na kapitał lub fundusz z aktualizacji wyceny;
- część zysku lub straty uznaną za nieskuteczną należy bieżąco wykazać jako przychód lub koszt finansowy w bieżącym zysku lub stracie netto, jeżeli instrument

zabezpieczający jest instrumentem pochodnym. W przeciwnym razie należy stosować zasady wyceny dla instrumentów nie stanowiących zabezpieczeń⁷.

- w sytuacji ujęcia w bilansie składnika aktywów, którego zakup był zabezpieczany, skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego zatrzymane w kapitale z aktualizacji wyceny wpłyną na jego wartość początkową, zwiększając ją lub zmniejszając (jednostka musi dokonać

⁷ Por. A. Bachorz, W. Gos, 2003, str. 122

wyboru (i konsekwentnie go stosować), czy zatrzymane w kapitale skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego uwzględniać przy początkowej wycenie niefinansowego składnika aktywów, czy odnieść je na wynik finansowy w tych okresach, w których będą ujmowane skutki wyceny tego składnika np. amortyzacja, sprzedaż, utrata wartości);

- niezrealizowane zyski/ straty z tytułu wyceny instrumentu zabezpieczającego pozostają w kapitale z aktualizacji wyceny do czasu, gdy:

- zostanie ujęty składnik aktywów lub zobowiązanie (w przypadku zabezpieczenia uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania lub prognozowanej przyszłej transakcji);

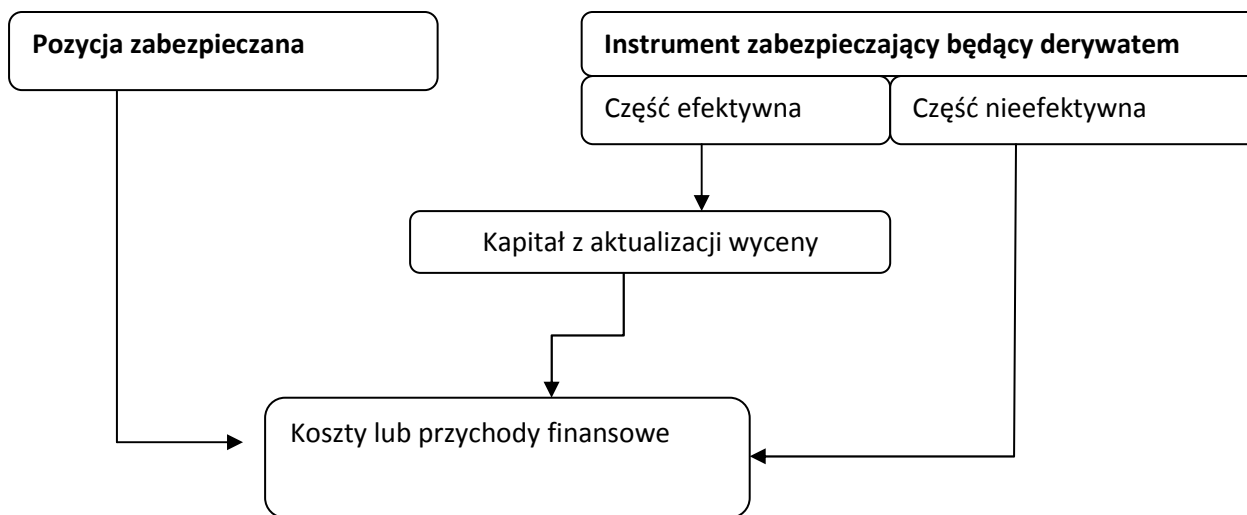
- zabezpieczane przepływy pieniężne zostaną zrealizowane (np. miała miejsce płatność odsetek lub realizacja przychodów ze sprzedaży)⁸;

Zasady ewidencji powiązań zabezpieczających przepływy pieniężne prezentuje schemat 2 i 3.

⁸ P. Czajor, 2006, str. 980

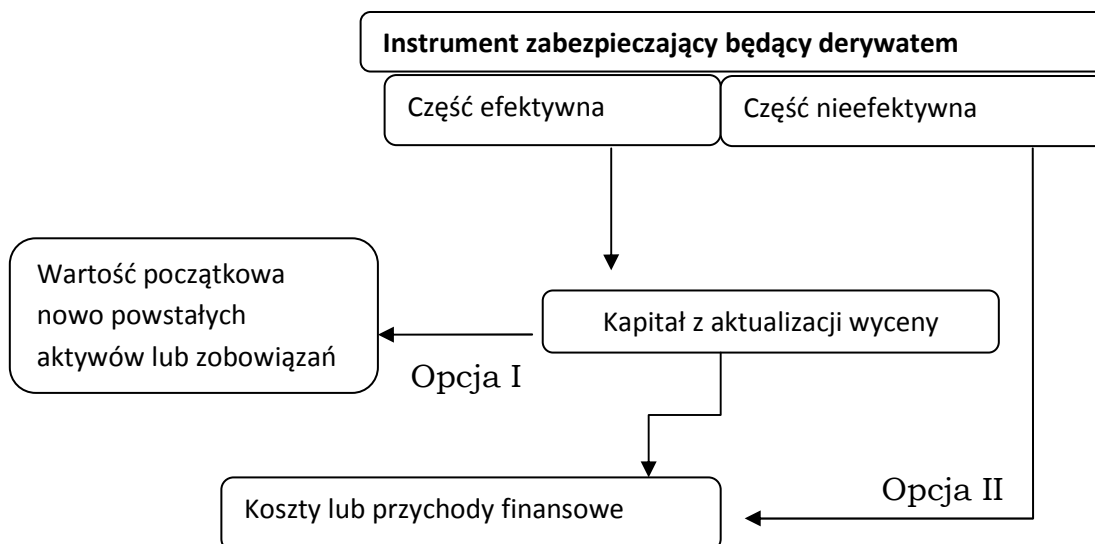

Schemat 2. Księgowe ujęcie zabezpieczenia przepływów pieniężnych związanych z aktywami lub zobowiązaniami wprowadzonymi do ksiąg.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie A. Helin, 2005, str. 114.

Schemat 3. Księgowe ujęcie zabezpieczenia przepływów pieniężnych związanych z uprawdopodobnionymi przyszłymi zobowiązaniami lub planowanymi transakcjami niewprowadzonymi do ksiąg.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie A. Helin, 2005, str. 114

Z zagadnieniem zabezpieczenia przepływów pieniężnych łączy się dwa pojęcia **overhedge** i **underhedge**. Pierwsze z nich oznacza, że bezwzględna wartość skumulowanych zysków lub strat na instrumencie zabezpieczającym jest wyższa od bezwzględnej wartości skumulowanych zysków bądź strat na pozycji zabezpieczanej np. skumulowana strata na wycenie kontraktu swap wyniosła -795 000zł., a skumulowany zysk na wycenie kredytu 780 000zł. Sytuacja ta powoduje powstanie nieefektywnej części zabezpieczenia⁹ w wysokości 15 000zł, która powinna zostać odniesiona na rachunek wyników, ponieważ na kapitały nie może być odnoszona większa wartość niż ta potrzebna do zabezpieczenia.

Underhedge charakteryzuje się tym, że bezwzględna wartość skumulowanych

zysków lub strat na wycenie derywatu jest mniejsza niż bezwzględna wartość skumulowanych zysków lub strat na wycenie instrumentu zabezpieczanego.

Taka relacja nie powoduje powstania części nieefektywnej, dlatego też w całości odnoszona jest na kapitały. Nie należy jednak doksięgowywać brakującej części zrównującej obie wyceny.

Reasumując należy stwierdzić, że sposób odniesienia wyceny powiązania zabezpieczającego jest bezpośrednio związany z typem transakcji zabezpieczającej. Skutki zmiany wartości w przypadku zabezpieczenia wartości godziwej powinny zostać odniesione na rachunek wyników. Z kolei w sytuacji zabezpieczenia przyszłych przepływów pieniężnych skutki te powinny zostać ujęte w kapitale z aktualizacji wyceny.

⁹ PwC, 2005, str. 19

Literatura:

1. Bachorz A., Gos W., *Rachunkowość instrumentów finansowych- Materiały pomocnicze do wykładów i ćwiczeń*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2003.
2. Bakalarski T., *Rachunkowość instrumentów finansowych*, Materiały szkoleniowe akademii biznesu MDDP, Warszawa 2008.
3. Czajor P., *Instrumenty finansowe*, w *Rachunkowość i Sprawozdawczość finansowa tom I*, pod red.: E. Walińskiej, Dom Wydawniczy ABC Polskie Wydawnictwa Profesjonalne, Warszawa 2006.
4. Helin A., Sztuczyńska H., Wasilewska J., *Rachunkowość instrumentów finansowych*, ODDK, Gdańsk 2005.
5. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości Nr 39- Instrumenty finansowe- ujmowanie i wycena.
6. PriceWaterhouseCoopers, *IFRS- IAS 39 Achieving hedge accounting in practice*, grudzień 2005.